

## ZGODBA

Matej Bor

Bilo je lepo, a malo čudno. Grozljivo pa ne, čeprav je bil v grobu. Da, njegov prvi spomin je segal v grob. Ilovnata zemlja in na dnu deževnica, po kateri je bilo tako prijetno čofotati. Bilo bi še prijetneje, če bi se noge ne udirale preveč globoko v ilovico, ki se jih je oprijela tako, da jih je bilo težko izruti. Pa tudi v tem je bil svojevrsten užitek: čutiti, kako te nekaj vleče navzdol, potegniti pa ne more, ker imaš v nogah dovolj moči, da se tistemu, kar te vleče, upreš. In ko si nogo izdril in jo podržal v zraku, je bilo tako smešno stati samo na drugi nogi, ker se je ta začela še bolj ugrezati. Ko pa si bil v vodi že do kolen, se je vsa stvar na mah spremenila. Brez premišljanja si začel kričati in kričal, dokler ni prišla sestra in te potegnila iz groba.

»Zakaj si spet zlezel noter?«

»Zato ker je lepo.«

»V grobu ni nikoli lepo.«

»Je,« je vztrajal, »lepo je.«

Sestra ga ni več prepričevala, da se moti, temveč ga je odpeljala k mrtvašnici, kjer so bili zbrani drugi otroci. Stric Laznik, grobar, jih ni podil stran, ker se je z njimi dobro razumel. Dal jim je vedeti, da so mu kljub vsemu ljubši kot mrlič.

»Mrlič je mrlič,« je pravil, »od njega nimaš nič. Brade pa jim rasejo tudi po smrti. Še sreča, da jih ni treba briti.«

Misel na mrlič, katerim rasejo brade, malemu Martinu ni bila preveč všeč. Stric Laznik, ki je lomil trhle križe in jih metal v karjolo, umazano od ilovice, je to opazil.

»Se bojiš mrličev z brado?«

»Ne,« je rekel Martin, a oči so mu bile dosti večje kot ponavadi. Tako velike so bile, da je to tudi sam začutil in jih skušal zmanjšati. A zaman. Ostale so take, kot so bile.

Stric Laznik je napolnil svojo karjolo in sedel nanjo. Iz žepa je vzel slanine in kruha. Odlomil ga je košček in mu ga ponudil: »Ná, da si dušo privežeš — če ne ti uide skoz oči.«

Da bi mu duša ušla, in skoz oči... Ne. Zamizal je. In že naslednji hip zaslišal smeh. Vsi so se smejali. Tudi sestra, on pa vseeno ni hotel odpreti oči. Imel je dovolj razloga za to. To je vedel. Ko pa smeh le ni ponehal in mu je začela tema, ki ga je obdajala, že presedati, je previdno odprl desno oko, a le za spoznanje, ter čakal, kaj se bo

zgodilo: bo duša ušla ali ne. Šele ko se je prepričal, da o kakem pobegu ni nobenega znamenja, je odprl tudi drugo oko, a tudi to le za spoznanje. Prizor, ki ga je videl pred seboj, ga je navdal z začudenjem. Le zakaj se jim zdi tako smešno, če se boji, da bo ob svojo dušo? Seveda, duša je njegova, ne njihova, njim se ni treba bati. To je bilo res, vseeno pa se mu je zdelo, da to ni lepo od njih — ta smeh, ki jih zvija tako, da se za trebuhe prijemajo, razen strica Laznika, ki se prijema le za brke in pozibava z glavo sem ter tja — ne, to ni lepo. Saj če bi mu duša ušla, se ne bi mogel več igrati z njimi, če pa jim je vseeno ali se z njimi igra ali ne, bo rajši kar šel kam drugam. Vendar, ko je hotel oditi, ni mogel. Noge, do kolen blatne od ilovice, ga niso hotele ubogati. Kaj to pomeni? Zakaj ga nočejo ubogati? Se tudi one norčujejo iz njega?

»Ne, ne boste sel« si je rekel in se pognal med grobovi k izhodu pokopališča. Tam pa ga je dohitela sestra. Bila je zasopla, a se je še zmerom smejala.

»Prismuk,« mu je rekla, ko sta se spustila navzdol proti cesti, ob kateri je stala hiša, kjer so takrat stanovali. »Duša ne uide kar tako. Skozi oči pa sploh ne. Veš, kaj je to ‚sploh‘?«

»Ne.«

»Ah, čakaj, da ti razložim.«

Čakal je, da mu obrazloži. Bila je toliko večja od njega, da je moral visoko vzdigniti glavo, če ji je hotel videti v obraz. In ko ji je videl, se mu je zazdelo, da gleda ona čezenj nekam drugam. Kam, ni vedel, vedel pa je, da tisto, kar gleda, nima nobenega opravka z njim, ‚sploh‘.

Tudi on se je obrnil.

Spodaj na cesti je stal voz.

Bradat človek je sedel na njem. In za njim še eden. In še eden. Zgrozil se je. To so najbrž oni, o katerih je govoril stric Laznik. Stisnil se je k sestri, tako da mu je izza njenega krila molel samo nos. Imelo ga je, da bi pogledal, kaj delajo oni tam spod, pa si ni upal. Čakal je rajši, kaj poreče sestra. Če so res oni, o katerih je govoril stric Laznik, mu tega gotovo ne bo zatajila. Rekla mu bo: »Jih vidiš, kako so jim že zrasle brade.« Ali pa: »Ne boj se, saj pojdejo kmalu naprej.« Sestra pa ni rekla ne tega ne onega, temveč se je spustila nizdol proti cesti. Prijel se ji je za krilo in jo zadržal.

»Kaj je?«

»Bojim se.«

»Koga?«

»Brade imajo.«

»Seveda jih imajo. In kaj potem? To so ruski ujetniki. Jih nisi še nikoli videl?

»Stric Laznik je pa rekel, da so mrličiči.«

»Mrličiči?«

»Saj imajo brade.«

Sestra se to pot ni zasmejala. Potipala ga je po čelu in rekla:

»Blede se ti. Vročino imaš. To je zato, ker si bil tako dolgo v grobu.

Uboga mama, kako bo žalostna.«

»Zakaj bo žalostna?«

»Zato ker si spet bolan.«

»In če umrem?«

»Ne boš umrl. Mama ti bo dala ovitek.«

Še preden je izgovorila ‚ovitek‘, se ji je izmuznil in stekel nazaj v breg.

Misel, da bi ga spet ovili v mokro rjuho, mu je bila zoprna. Kadar je ležal v ovitku, mu je bilo najprej mraz, potem pa vroče. Najhuje pa je bilo, da je imel povite tudi roke in da je bleдел. Včasih je videl miši, kako skačejo po njegovi postelji in mu hočejo pojesti nos, on pa jih ne more odgnati, ker ne sme vzeti rok izpod rjuhe. Ali pa vidi mamino pelerino, ki se spreha sama po sobi, in ko zakliče: »Kje je mama, moja mama?« se pelerina brez slehernega razumevanja za njegovo bojazen zasuče stran od njega in pri tem zašumi, kot bi se hahljala. Še huje pa je, kadar vidi mamo, kako jezna vrže pelerino nase in brez besed stopi skozi vrata, kar pomeni, da gre in se nikoli več ne vrne. On pa ne more zaklicati za njo: »Ne, mama! Kot angelčki bomo pridni!« ker mu je jezik v ustih trd in negiben, kakor da je umrl še pred njim.

»Ne, nočem ovitka!« je rekel. »Ovitek je grd.«

Sestra se je obrnila, a ko je prišla do njega, je zbežal še više v breg. In potem še više in više, dokler ni bil spet na pokopališču. Tam je zadel ob strica Laznika, ki je s karjolo, polno trhlih križev, ropotal mimo grobov. Ko je zagledal otroka, je obstal, ne da bi spustil karjolo na tla, in ga pogledal tako, da je moral obstati tudi on. Nekaj časa sta se merila z očmi, dokler jih Martin ni povesil.

»Lepo, da si prišel nazaj. No, pojdi z menoj, se bova kaj pomenila.«

Stric Laznik je odropotal naprej, Martin pa ga je ubogal, kakor bi ga bil urekel. Vendar ni pozabil na sestro. Čudno se mu je zdelo, da ga nič več ne kliče. Mogoče pa ji je vseeno, če se zgubi ali ne? Ta misel mu je legla na srce s tako težo, da je obstal.

»Kaj je?« je rekel grobar. »Nočeš z menoj?«

»Hočem,« je zajecjljal in spet odcapljjal za njim. Tako sta prišla do groba z zlatim napisom pod velikim angelom z razpetimi krili.

»Veš, kdo leži tu spodaj?« je rekel stric Laznik. »Hauptman von Zanckl. Pravi cesarski svetnik in še Johan Raimund povrhu. To je tako, kot da bi bil Bog oče in sin v eni osebi. Svetega duha pa v njem ni bilo.«

Stric Laznik — Martin, ki še ni znal izgovoriti ‚z‘, kakor je treba, mu je pravil stric Lažnik — ga je prijel za roke in ga vzdignil tako visoko, da se je lahko ogledal fotografijo hauptmana von Zanckla, pravega cesarskega svetnika in še Johana Raimunda povrhu, vzdiano v marmor in zlato obrobljeno. Ukazal mu je:

»Pljuni vanj!«

Da bi pljunil vanj? Ne, tega pa že ne. Mama mu je povedala, da je pljuvati grdo, pljuniti človeku v obraz pa ni nič manjši greh, kot če bi gospoda Boga sramotil. Razen tega pa je imel ta mož brado. In še tako, da je Martina navdajala s strahom. Če jo je imel, ko je bil še živ, jo ima tudi zdaj, ko je mrtev; in če je res, da brade rastejo tudi mrličem, je najbrže še dosti večja in strašnejša kot na sliki, saj si je ne more briti ne striči. Spričo toliko pomislekov je trdno sklenil, da stricu Lazniku odreče pokorščino; ko pa se je ozrl vanj, še vedno viseč v zraku na njegovi roki, za čudo podobni lopati, s katero je metal ilovico iz jam, ga je obšel strah pred njim. Njegove oči, v katerih je bilo zmerom prostora za veselost in nagajivost, so bile drugačne kot ponavadi. Nekaj takega je bilo v njih kot v očeh pijane Reze, kadar je kričala po cesti: »Jaz sem Reza, grešnica. Naj mi pljune v obraz, kdor ni.« Nobeden se ji ni upal pljuniti v obraz, čeprav je vedel, da ljudje, ki so bili v njeni bližini in so jim bile namenjene te besede, niso mogli biti grešniki. Če bi bili, bi se ne smejali. Grešnike je strah, da pridejo v pekel, zato se ne smejijo. Če se oni niso upali pljuniti pijani Rezi v obraz, kako naj pljune on v tega imenitnega gospoda z brado?

»No, kaj je?« je menil stric Laznik in obrnil otroka tako, da mu je videl naravnost v oči. »Zakaj me ne ubogaš?«

»Nočem.«

»Se bojiš?«

»Pljuvati ni lepo.«

»No, čakaj, da ti povem, kaj je ta človek napravil z menoj,« je rekel stric Laznik, sédel na ograjo groba, njega pa postavil predse na tla v grmiček jesenskih rož. »Vidiš, kaj je napravil?« Zavihnil je desno hlačnico, izpod katere se je pokazala proteza, ki je Martin do tistega dne še ni videl. »Tole.«

»Tole?«

»Ja, nogo mi je odgriznil.«

Martin je strahoma pomolil glavo iz grmička ter razširil oči.

»Odgriznil?«

»Odgriznil, odgriznil.«

Njegove široko razprte oči so odtavale od grobarjeve proteze po marmorju navzgor, a še preden so prišle do fotografije hauptmana von Zanckla, se je zdrznil. Sestra ga je klicala. Vendar, čeprav ga je bilo strah ovitkov in postelje, je bil strah pred tem človekom z brado, ki grize noge, še hujši.

»Domov moram,« je rekel.

»Tudi jaz bi moral domov,« je menil stric Laznik. »A kje je moj dom?« Vzdignil je Martina iz rož in ga posadil na karjolo s polomljenimi križi. In ko je prijel za ročaje karjole, je dodal: »Nikjer. Tudi dom mi je podrl.«

»Podrl?«

»Ko sem se vrnil brez nog domov, me je žena zapustila in šla k drugemu, ki je noge še imel. Bog ji odpusti, jaz sem ji že. Temu hauptmanu, ki je streljal v mojo nogo, ker jaz nisem hotel streljati v druge, pa Bog ne bo odpustil. Če pa bi mu« — tu je stric Laznik znova spustil karjolo na tla in premeril Martina s takim pogledom, kot da snuje skupaj z Bogom kaj grdega zoper njega — »če pa bi mu odpustil, potem sva si z Bogom za vse večne čase navzkriž in naj ga hudič pobere. To si zapomni. Si boš?«

»Bom, bom,« je zajecjal, čeprav ni vedel, koga naj pobere, von Zanckla ali Boga, in se strahoma prijel za ostanke križev, na katerih je čepel, kajti stric Laznik je medtem s tako nejevoljo pograbil karjolo, da je Martina kar vrglo v zrak.

»No, pa kaj bi ti pravil, saj si še premajhen, da bi vedel, kaj govorim,« je zabrundal, nato pa dodal: »Mogoče pa tudi nisi. Bogve, kaj vse se plete v takih malih buticah. Prej ko me nisi hotel ubogati, se mi je zdelo, da si že pravi možak. Prav si imel, da nisi pljunil. Kaj bi mazal kamen. Ta ni nič kriv. Ali pa je?«

Spet je spustil karjolo na tla, ga pogledal in resno vprašal:

»Misliš, da je?«

»Kamen?«

»Seveda, kamen! Kriv je, ker stoji na njegovem grobu, njemu v spomin. Zato je kriv.«

Potegnil je iz žepa steklenico, iz katere je dahnilo po žganju, in se zvito nasmehnil.

»Ampak veš, tudi jaz sem mu jo zagodel.«

To, da zna stric Laznik ne le kopati jame, temveč tudi gosti, je bilo zanj nekaj povsem novega. To pa, da gode mrličem, se je zdelo Martinu nenavadno skrivnostno. Bogve, kdaj dela to? Podnevi ga še nikoli ni slišal. Potemtakem hodi s svojim godalom tod med grobovi ponoči. Čudno. To zadnjo besedo je Martin nehote izgovoril na glas.

»Kaj je čudno? To, da sem mu jo zagodel?« je rekel stric Laznik.

»Ja, to.«

Tega, kako jo je zagodel Johanu Raimundu, Martinu takrat ni povedal — ker je medtem pritekla za njim sestra, vsa zasopla — ni mu povedal, da je imel težave, ker so ga videli, kako je nekoč, ko se ga je pošteno nalezal, hodil okoli v hauptmanski uniformi s celo vrsto ordnov in medalj na prsih; in ko so ga vprašali, odkod jo ima, je rekel: »Od Zanckla sem si jo sposodil, on pa leži v mojih capah tam spod. To sem mu jo zagodel. Von Zanckl pa moje cape!« — pri tem pa se začel tako smejati, da ni mogel več nehati; in se je smejal celo noč in še potem ves dan, dokler ga niso odpeljali v bolnišnico — ter ga tam smeha ozdravili; kar pa ga je ostalo, izbili iz njega nekje drugje, kjer znajo zdraviti smeh še dosti uspešneje kot v bolnišnici.

Bal se je ovitka in ovitek mu res ni bil prihranjen. Biti zavit v mokro rjuho in poslušati, kako ti mama pripoveduje o pisani žogi, ki skače tako visoko, da se ji celo ptički, ki imajo krila, čudijo, ali pa o hiši, ki se je naveličala svojih oken in jih začela prodajati: »Kupite moja okna, kupite! Jaz jih ne potrebujem več. Dosti sem gledala skozi nje na ulico. In kaj sem videla? Prazne štacune brez kruha in jajc, brez jajc in kruha, brez orehov in jabolk, brez čevljev in sveč. Brez vsega. Kupite okna, kupite okna!« — poslušati vse to, čeprav zavit v mokro rjuho, navsezadnje ni bilo tako neprijetno, če bi le smel vzeti roke iz ovitka in z njimi mahati po zraku. To pa je bilo prepovedano.

»Dokler imaš ovitek, moraš držati roke v njem,« je rekla mama in mu otrla znojno čelo.

»Ah ne, ne,« je vzdihoval. »Samo malo.«

»Potrpi, saj tudi roke vzdihujejo.«

»Vzdihujejo?«

»Seveda, pa vseeno ne zlezejo ven, ker se bojijo.«

»Koga?«

»Tebe. Če bi zlezele ven, bi jih ti kregal. Pa še kako! Saj bi jih, ali ne?«

V Martinovih očeh je bil obup; ob predstavi, kako krega roke, ki so zlezele izpod odeje, pa se je njegov pogled znebil vročične predanosti v usodo. Skoznje je za hip posijal nasmeh.



»Ja,« je dihnil.

»Najprej bi pošteno oštel tegale,« je menila mama in mu pokazala svoj mezinec. »Zakaj tale bi prikukal prvi na dan, ker je najmanjši in zato najbolj nespameten.«

Njen mezinec je pred Martinom nenadoma oživel. Res je bilo. Zelo majhen je bil in nespameten. Imel je takšen obraz kot tisti palček, o katerem mu je pravila zadnjič. Povsod je prvi vtaknil nos: zato mu je bil tako velik, saj ga je zmerom kaj pičilo ali zgrabilo. Zdaj osa, zdaj rogač.

»Uh,« je rekel. »Mezinec! Kaj pa siliš ven? Prehladil se boš. Potem boš pa kihal.«

»Pa še kako!«

»Pokaži, kako.«

Mama je pokazala, kako bi mezinec kihal. Martin je gledal mami v obraz, pa se mu je kljub temu zdelo, da ne vidi nje, temveč njen mezinec, ki se mu nabira sapa v velikem nosu in mu preti, da ga raznese, če si čimprej ne utre poti na dan.

»Smešna si, zelo smešna,« ji je priznal, ko je nazadnje vendarle kihnila, obenem pa mu je oči znova napolnila vročična, solzna brezupnost, ki bi rada prosila za usmiljenje, pa si ne upa, ker se boji, ne toliko tega, da bi bilo predstave konec, temveč, da bi bil igralec prizadet.

»Rad bi se igral,« je rekel navsezadnje.

»Saj se boš, ko vzamem ovitek stran.«

»Kdaj ga vzameš?«

»Glej,« je rekla, jemaje z mize hreščečo budilko, ki je stala ponavadi v kuhinji, kadar je bil kdo od otrok bolan, pa v sobi, kjer so spali, zato ker so jo otroci radi poslušali in gledali. »Glej, ko bo veliki kazalec prišel do tele številke tu na vrhu, bojo palčki v uri — jih slišiš, kako drnohajo in smrčijo? — no, ti palčki bojo vsi hkrati pohiteli k zvončku in začeli tolči po njem. Takrat bo ovitka konec.«

»S čim bojo tolkli?«

»S kladivci.«

»Jih imajo vsi — vsak svoje kladivce?«

»Ne, tisti, ki jih nimajo, bojo pa s čim drugim.«

»S čim?«

Bil je neusmiljen in ni odnehal. Hotel je imeti kar se da natančen popis položaja.

»Hm,« je menila mama, »mogoče pa kar s coklicami.«

»Jih imajo vsi, coklice?«

»Te pa imajo vsi. Brez skrbi. Noben palček ni brez coklic,« je odločno zagotovila mama in mu poravnala rjuho pod brado, da ne bi prišla sapa pod njo. »No, zdaj pa glej in čakaj.«

Mama je odšla v kuhinjo, Martin pa je začel opazovati veliki kazalec in čakal, kdaj bo prilezel do tiste številke na vrhu, ko začnejo palčki tolči po zvončku. Čakati je hudo, če pa je tisti, ki čaka, še otrok povrhu, je dvakrat hudo, ker je otrok predober državljan sedanjosti, da bi mogel resnično verjeti v bodočnost. Gledal je v kazalec in v tisto neskončno pot, ki jo še mora napraviti, in obšel ga je strah: kaj če se sploh ne premika in ne bo nikoli prišel tja gor, kamor mora priti, da bodo začeli palčki zvoniti? Ali bo moral potem ostati kar v ovitku ves dan do večera in potem vso noč? In če bo moral, bo tako jokal, da bo mama jezna nanj. To pa je tako hudo, če je mama jezna. Takrat se vse spremeni. Še stoli postanejo drugačni. Bolj nedostopni in pusti. Ja, in grdi, kakor da se mu hočejo maščevati, ker je mamu razjezil, s tem da mu razkazujejo svojo grdoto, ki je prej ni bilo videti, ker so jo skrivali pod mamin nasmeh. In deske na tleh — prej so molčale ali pa jih vsaj ni bilo čuti, zdaj pa se oglašajo druga za drugo. Vsak mamin korak spremlja njihovo škripanje, polno očitanja, ostala soba pa, kot bi bila dogovorjena z njimi, je popolnoma tiha, tako da je škripanje tem bolj razločno slišati.

Kazalec pa se je vseeno pomikal naprej — nevidno, a pomikal se je. In nazadnje, ko je bil Martin že ves razžarjen in skuhan pod odejo, da je le s težavo dihal, se je kazalec, ta strašni kazalec, ki ne pozna usmiljenja, vendarle znašel na vrhu kolobarja — tam, kjer je rekla mama, da začno palčki bítí.

Palčki pa niso začeli bítí. Prezrli so ga najbrže, si je mislil Martin. Najbolje, da jim to pove.

»Palčki!« je zašepetal in dvignil glavo z blazine tako, da bi ga bolje čuli. »Palčki!« je ponovil. »Kazalec je že tam.«

Nobenega odgovora. Le hreščanje v notranjosti ure. Seveda, se je spomnil Martin, spijo še. Sicer ne bi tako smrčalo tam notri. Oh, nekaj bo treba napraviti, da jih zbudimo. Poklical je mamu. Ponavadi je prišla takoj. To pot pa tudi nje ni bilo.

»Mama!«

Nič.

»Mama! Palčki nočejo tolči.«

Nič.

Gledal je proti vratom in čutil, da ne bo mogel več dolgo gledati, če se ne odpro. Vstal bo in jih odprl sam, ne zato, da bi šel ven, temveč zato, da bodo odprta. Drugače bo začel kričati, na ves glas. Tega pa



ne sme, da se ne bi kaj hudega zgodilo. Mama pravi: »Ne kriči, da se ne pretržeš.« Pretrgati se, to pa mora biti zelo hudo. Še muham je hudo, če jih pretrgaš. To ve po tem, da potresajo z nožicami in cvrčijo kot krušne drobtine, če jih mama vrže v vrelo mast. Tudi drobtinam najbrž ni vseeno, ko se cvro. Zelo vroče jim mora biti. Ampak huje ne kot njemu. Pa še strah ga je, ker ni mame.

»Mama, slišiš, mama!«

Nič.

»Mama! Umrl bom!«

Nič. Le po cesti ropota voz. Najbrž spet tisti, na katerem sede ljudje z bradami. In če pridejo sem? Kam naj zbeži?

»Mama!«

Kaj če je vzela pelerino in odšla, da se nikoli več ne vrne? Kadar jo razjezijo, zmerom vzame pelerino, se ogrne z njo in stopi proti vratom, po čemer vedo vsi otroci, da odhaja in da nikoli več ne pride nazaj. Mogoče so jo sestre razjezile pa je vzela pelerino in šla. Kam, o tem ni razmišljal, čutil pa je, da je šla kam daleč daleč in da je nesla s seboj tudi svojo jezo in žalost. Ta misel je bila najhujša — da bi šla, ne da bi jim odpustila; ne da bi jim dala priložnost prositi za odpuščanje.

»Mama, mama!«

Nič. Celo voz z bradatimi možmi je odropotal naprej. Kakor ga je bilo groza pred mislijo, da sedijo na njem tisti, o katerih je govoril stric Laznik, zdaj ko je utihnil tudi voz in je nastala okoli njega še bolj neusmiljena tišina, mu je bilo žal za njim. Oh, ko bi le še ropotal. Ali pa da bi se vrata odprla in čeprav bi pomolil skozi svojo skuštrano glavo sam Hudnikov bernardinec, ki je tako strašno velik, ter zarenčal proti njemu, nič za to. Ko bi se le vrata odprla. Če se ne bodo, bo zakričal in —

Zakričal je. To mu je bilo v zadoščenje, obenem pa v grozo. Kaj če se je pretrgal? Previdno je poslal prste po koži, kopajoči se v znoju, proti trebuhu in otipal popek. Ne, ni se pretrgal. Še vedno je bil cel in tak kot zmerom. Če zakriči še glasneje, pa se mogoče bo. In kaj potem? Umrl bo in vsi bodo jokali za njim. Mogoče se bo tudi mama vrnila iz tiste daljave, kamor je odvršala na krilih svoje črne pelerine. Ne, noče umreti. Če bi umrl, bi prišli k njemu tisti možje z bradami in se mu režali: »No, kaj boš zdaj? Nas boš vlekel za brade? Kar daj, obesi se na prvo, če si upaš.« Ne, umreti noče!

»Mama! Mama! Mama!«

Čakal je, kaj mu odgovori tišina. Tišina pa ni odgovorila nič. Le še bolj preteča je bila kot prej. Kot bi mu zamerila, da jo je zmotil, in

ga kaznovala s tem, da je postala še tišja. Ta tišina je kot mama: če jo razjezi, je še tišja kot prej. Tako tiha, da začne on jokati samo zato, da bi ga kregala. Ona pa ga ne krega. Le molči in gleda ga tako, da nazadnje utihne.

»Mama!«

Nenadoma so se vrata, ki so bila samo priprta, narahlo odprla. Skoznje je pogledal — ne Hudnikov bernardinec, pač pa maček, ki se je pred tremi dnevi pritepel na njihovo dvorišče in ni hotel več stran.

»Ah, muc, muc!« je vzkliknil. »Pridi sem!«

Muc pa je samo na široko zehnil, se podrgnil z dvignjenim repom ob rob vrat in spet odšel, kot je prišel: ne da bi se menil zanj.

»Muc! Grdi muc!«

To, da so bila zdaj vrata le priprta, ne zaprta, ga ni pomirilo, temveč navdalo z neustavljivo željo, da bi jih odprl še bolj. Prevrnil se je v ovitku in začel kričati: »Jaz bom odprl vrata! Jih bom, ja! Jaz bom odprl vrata. Pa tudi ven bom šel!«

Pogledal je skozi okno. Zunaj je začel naletavati sneg.

Ah, sneg. Sneg. Sneg.

Izmotal se je iz vroče rjuhe in zlezal iz postelje.

»Kaj pa zdaj?« je pomislil, ko je stal na mrzlih tleh in čutil, kako mu zrak hladi vročično telo. »Če se ne oblečem, mi bojo rekli otroci: Bimbek ni tvoj. Jaz pa bom rekel: Je! In ko bojo oni spet rekli: Ne! se bom jokal. Jaz pa nočem jokati. Kdor joče, mu žaba zleze v usta.«

Misel, da bi mu žaba zlezla v usta, mu je bila hudo nevšečna. Z roko se jih je dotaknil, da bi videl, če so zaprta, in čeprav se je prepričal, da so, je stisnil ustnice še bolj in začel stikati za obleko. Odkril jo je na dnu omare pod maminim krilom. Ni vedel zakaj, a zdelo se mu je, da se ga ne sme dotakniti, zato je prijel, kar se je le dalo previdno, za rob svojih hlačk in jih v strahu, da ne bi z njimi vred izvlekel iz omare tudi krila, potegnil izpod njega.

Zunaj je bilo že vse belo. Stopil je po stopnicah na dvorišče za hišo z dvignjeno glavo, tako da so mu mogle snežinke padati na obraz. In ker so mu padale tudi na oči, jih je zaprl in miže tipal po stopnicah, ko se je po njih spuščal navzdol. Na zadnji stopnici se je spotaknil in omahnil. Pa ni bilo nič hudega. Nasprotno, ko je obsedel na mokrem cementu, mu je hlad tako dobro del, da ni hotel vstati. Spet je zamižal in pustil, da mu je snežilo na obraz. Snežinke so ga ščegetale. To je bilo nekaj časa prijetno, potem pa ga je začelo motiti. Obrisal si jih je z obraza in se skobacal na noge. Šele zdaj se je ozrl po dvorišču. Njegovih sester ni bilo tam. Najbrže ju je mama poslala po mleko in se med potjo igrata. Nič ne de, tudi on se bo. Posnel je nekaj snega

z velikih jesenskih rož — prav takih, kot so bile tam gori na pokopališču na tistem grobu — in ga zmečkal v dlaneh. Bilo ga je premalo, da bi napravil kepo iz njega, a dovolj, da mu je lezel med prsti iz stisnjene pesti, kar ga je kdove zakaj tako vzradostilo, da je zavrnil: »Ej, ej, ej!«

Takrat je zaslišal kot odmev na oni strani dvorišča: »Ej, ej, ej — kaj pa ti?«

Spet stric Laznik, ki je hodil tudi drva žagat po hišah. To pot jih je žagal tam pod stopnicami in se oziral proti Martinu.

»Kako je, poba,« je rekel. »Si že spet zdrav? No, pa stopi sem, da mi boš pomagal. Saj mi boš, ne?«

Pomagati stricu Lazniku je bilo za Martina ena izmed najbolj prijetnih stvari na svetu. Posadil ga je ponavadi zraven sebe na bukovo cepanico, da je bolje sedela v kozlu, in mu medtem pripovedoval o svoji žagi.

»Vidiš, tole žago imam od svojega očeta,« je pravil. »Ta pa jo je dobil od svojega očeta, ki mu razen te žage ni zapustil ničesar. Pa je ta žaga tako imenitna, da je več vredna kot vse drugo. Vidiš, če ji rečem: Pojdi v hosto in požagaj drevo! — gre in ga požaga, jaz pa zraven nje ležim in fajfo kadim. Če ji rečem: Pojdi in odžagaj volku zobe! — gre in jih odžaga, kot bi trenil. Če ji rečem: Pojdi in prežagaj na dvoje peka, ki ima kruha preveč, mi pa premalo! — gre in ga prežaga. In če bi rekel, naj prežaga na dvoje samega cesarja, bi tudi to storila — žiga žaga, pa bi imeli dva cesarja namesto enega.«

In ko ga je Martin poslušal z odprtimi ušesi in očmi in vprašal, zakaj ne žaga sama tudi teh drv, na katerih sedi on, se je zvito nasmehnul: »To je pa druga stvar. Če bi ljudje videli, da žaga sama, bi mi jo ukradli. Tako pa se nobeden ne meni zanjo. Razumeš?« Seveda je razumel, pa tudi to mu je bilo jasno, da ne sme o tem, kar ve, nikomur črhiniti niti besede. Zvesto se je držal svoje obljube. Niti mami in sestram ni ničesar omenil, čeprav je imel zaradi tega slabo vest. One bi morale vedeti, kako je s to žago, nič hudega ne bi bilo, če bi, saj je ne bi ukradle. Vseeno pa je molčal. Za skrivnost sta vedela samo stric Laznik in on. In še nekdo: Laznikova stara koza, ki jo je včasih pripeljal s seboj, da se je z njo pogovarjal. »Tej lahko vse poveš,« mu je rekel, »ta nikomur ničesar ne zine. Razen mekeke.«

Pricapljal je do strica Laznika in iztegnil roke proti njemu. Vzdignil ga je in posadil na kozla.

»No, zdaj sva pa spet vkup,« je menil. »Še dobro, da si se izlizal. Pravijo, da je pljučnica hujša kot jetika. Jetika te tišči v grob, pljučnica te pa pahne.«

»Kaj je to pljučnica?«

»To, kar si imel ti.«

»Jaz nisem imel pljučnice. Jaz sem imel ovitek,« je ugovarjal.

»Aha,« je rekel stric Laznik spravljivo, »vidiš, tega pa nisem vedel. Rekli so, da imaš pljučnico, pa sem jim verjel. No, pa se izkaže, da si imel ovitek. To pa ni tako huda bolezen.«

»O, je! Huda je.«

»Ti že veš,« je dejal stric Laznik in si prižgal pipo. Kadar jo je prižgal, je ponavadi rekel: »No, le daj, pihni vanjo.« Tudi danes je storil tako. Pomolil mu je pipo in Martin je pihnil vanjo. Ampak to pot se mu ni prav posrečilo. Tobak v pipi se ni hotel razžareti.

»Kaj je? Ti sape zmanjkuje?« je menil stric Laznik.

In res mu je je zmanjkovalo. V prsih ga je nekaj tiščalo. Kot bi mu porinil kamen vanje. Velik, mrzel, robat kamen, ki ga ni mogoče premakniti.

»Tako,« je rekel stric Laznik, »zdaj pa začniva. Greh bi bilo zgubljeni čas. Čas ni zlato, kot pravijo, zapraviš ga pa lahko ravno tako.«

Stric Laznik je znova pognal žago, Martin pa je spet vzdignil obraz in ga nastavljal snežinkam, čepeč na cepanici, ki jo je žaga enakomerno stresala pod njim.

Takrat se je nenadoma spomnil na mamo. Čudno — vse odkar je ušel iz postelje, se ni spomnil nanjo. Zdaj pa ga je misel nanjo vsega tako prevzela, da je pozabil na snežinke in vse drugo in se ves zgubljen ozrl okoli sebe.

Začel je jokati. Vendar potihem, da ga stric Laznik ne bi slišal. Namesto snežink so mu zdaj drsele solze po licu. Bile so tople, znoju podobne. To mu je bilo zoprno, zato si jih je otrl in se skušal premagati. Pa ni mogel. Še v večjem curku so se mu ulile po licu in mu silile v usta. Bile so slane. Tudi to ga je spominjalo na znoj. Iz obupa, da ne more premagati joka, je zajokal še huje.

Takrat je zaslišal, da ga nekdo kliče.

Bila je mama.

Odnese ga je v sobo in položila nazaj v postelj. Še preden se je dodobra zavedel, da je znova v postelji, so palčki začeli tolči. Trdo, kakor da se jezijo sami nase, ker so zaspali, pa tudi nanj, ker jih ni prebudil. Pogledal je na uro. Kazalec, veliki kazalec, v katerega je tako željno strmel, ga zdaj ni več mikal. Le to je bilo čudno, kako malo se je medtem premaknil naprej.

»Le pet minut, le pet minut,« je jokala mama in ga poljubljala po mokrem obrazu. »Le pet minut sem zamudila, veš. Pet minut. O, moj

bog, po čaj sem šla, lipov čaj, ker mi ga je zmanjkalo. K sosedi. Tja pa je prišel tisti ujetnik z rdečo brado in je pel. Tako lepo pesem, veš, da sem morala poslušati. — Oh, če mi umreš, umrem tudi jaz.«

Misel, da bi umrla skupaj, ni bila tako napak. Potem bi mu tisti bradači ne storili nič žalega. Mogoče bi celo peli, kakor je pel tisti z rdečo brado. To pa bi bilo lepo, ker je imel petje rad. Posebno mamino: kadar je bila vesela, je sedla na zaboj za premog ob štedilniku in zapela. Najrajši o rožicah, pisanih in belih, ki so tako lepo cvetele, da jih ni mogla pozabiti. Če bi tudi mama pomagala peti tistim bradačem, in čeprav bi oni imeli še tako zamolkle glasove, bi ga najbrž ne bilo prav nič strah. Vseeno pa bi rajši mižal in samo poslušal.

In ko je tako premišljal, je začel blesti.

Res sta z mamo umrla in res je pela skupaj s tistimi bradatimi možmi. Med njimi je bil tudi hauptman von Zanckl, pravi cesarski svetnik in še Johan Raimund povrh. Ta ni pel. Le gledal ga je. Ves čas ga ni izpustil iz oči. Te oči so mu očitale, da mu je pljunil v obraz. On pa se je opravičeval: »Saj nisem, saj nisem.« »O, si, si,« je mrmral oni. »Pa tudi rože si mi poteptal, pisane in bele.«

»Pisane in bele,« so ponavljali za njim bradači v zboru.

In mama jim je pomagala. Njen glas ga je zavil vase, da se je čutil varnega kot še nikoli.

Prosil jo je: »Mama, poj!«

In mama je pela. Po licu, ki ji je hudo upadlo, je od časa do časa zdrsela solza. Otrla si jo je in pela naprej. S šibkim, krhkim glasom, ki pa je bil dovolj močan, da je premagal smrt.